Førsteblad

1

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 39 | Fylke: Rogaland

Tilleggsspørsmålnr. | Herad: Suldal

Emne: Fødselsmat ved familiefestar | Bygdelag:

Oppskr. av: Johanna Veka, | Gard:

(adresse): Bråtveit | G.nr. | Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Når barnet var fødd, når det var „teboro", som dei gamle sa, då var det over med „feiensgrauten", dei kalla.

Feiensgrauten var jamt smørgraut. Og alle husens folk skulle smake den, og likeins næraste grannane.

I nemninga „Feiensgraut" ligg dette at alle „skulle fegnast no"

Det var skyldfolk og grannar som bar „senggraut". Kom alltid „kvinnes". Det var smørgraut dei bar. Og kona skulle gledast over barnet, når kona vart boren fram.

Dei bar senggraut med sengkona låg — altså då dei 2–3 første dagane etter fødselen.

Kom det var hje

8249

alltid sengkona tolte ho
kunne tre dagar. So
stod stundom oppi ellie
eller ei sengferd frå 2
dagar. Då laut ho
leggje seg att, når
det kom ei kone med
senggraut.

Gamle Lisbeth Jord-
bukk [illegible] og la
seg att – då kom så
kvinne kona med seng-
graut.

Dei tala og om
sengmat. Då kom
dei med lefse og kake og raud-dravle

Og frå Sand rekna
dei og med rosin-
brød i sengmaten

I Suldal var
det så at ein bar
senggrauten i ambar.
Desse ambrane var
ofte utskorna og rose-
måla. Lefse og kake
bar dei i fånnings öskje
Eller i fånings korgje.
Öskene og korgene var
ofte raimåla, brune-
måla. Det er ein
gammal dekor i Suldal.

Det var helst
konene som gjekk
med senggraut. Og med
sengmat. Var ho [illegible]
lang, hadde dei ofte

8249

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

ein har med tit å bere.
Ugifte kvinnor kom
aldri med senggraut,
eller sengmat. Det måtte
emnast vere ifall det
ikkje var kone frå garden.
Dei kvinnene som
var med og bar, skulle
berre vere med til
dörar. Aldri vere med
inn i stova. Det hövde
kje, totte dei gamle, med
kvinnor i stova åt ei
sengkone.
Dei som kom med
graut eller sengmat,
skulle alltid ha mat. Det
vart ofte eit lite gjeste-
bod då.
Ein bar både til
gifte og ugifte mödrer.
Men det var kje slik
högtid med dei ugifte
mödrene. Det gjekk
meir i det stille med
benninga då. Og ingen
fleiremannsgraut heller
skjå dei.
Det er enno så
har at ein ber graut
~~og~~ eller lefse og kake åt
sengkonene. Men med
i sengmaten er og
kome blaute kaker
nå. Og stundom er
det berre blautkake Og sjokolade

Ella Steik

8249
NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

nå, då sist i heile
Sirdal,
Ein tala om barsøl
Det var det gamle. Og
ølet var gjamt med
i fadravetlene. Ein bruka
i gjennemninga. Og då
var fadrane med. Og
nærmaste grannar, og
det skyldfolket som
budde nærast. Og i
Bråtveit var det så
at alle i krinsen som
var til kyrkje den dagen
skulle vere med i fadra-
vetla. Men berre til
eit måltid mat.

Dei som ikkje hadde
vore til sengkona, og
som var nærskylde
eller grannar, bar
fôring med i fadra-
vetla, og då alltid
lefse og kake. I seinare
tid sukkerbrød (jule-
brød). Og nå dei
siste åra og blautkake.

Det var vanleg
med gåver til barnet
— faddersgåve, dei sa.
Men det var ikkje alltid
dei bar fram gåva
i fadravetlo. Ein kunne
og drøye med det.
Eg fekk faddersgåve fyrst
til konfirmasjonen!

8249

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Ein gav stundom i slåtte eller ein skog-teig i faddergåve i gamal tid. Grimmunds-teigen i Hylsfjorden er ei faddergåve — gjevi frå Vålskår i Suldal til Byre ga i Sand.

Dei gjorde ikkje noko stas av fødselsdagen før. Mange ansa ikkje dagen i det heile. Ein var ikkje alltid så stødd på dagen heller:

Jo Stue i Suldal, nå over 90 år, seier han kom te' "då dei flytte frå stølen". D.v.s. kring jonsok. Noko dato brydde han seg ikkje med. Og slik var det mange i Suldal før.

Konfirmasjon

Ein hadde ikkje noko gjestebod konfirmasjonsdagen. Men det var alltid høgtidsmat den dagen for alle i huset. For tenarane med.

Det med konfirmasjons-gilde er kome til

I Sand hadde ein og meinegå! Tri (kona) låg på den [illegible] en er i barselkona altså [illegible] [illegible] dei gjer fem [illegible] Gammelt å alle leggdeie i [illegible] Rygjefylke: Sand, Suldal, Sauda, Jelsa, Erfjord, Hjelmeland.

8249
NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

etter 1910-15. Og når ei
det vorte alment med
misjonsselskapa". Og
"då bed ein gjerne
fadrane ein mån i
Og skyldfolk og granna.
Ofte lærar og prest
òg. Det er vorte vanleg
med gåver til barnet
frå fadrane. Og
kort og telegrammer.

Bryllaup.

Eit vanleg bryllaup
varde i tre dagar. Men
"skålabrødlaupa" varde
"neka til endes (sju dagar).

Bryllaupsfolket kom
med førningar" – med
lefse", rafsl-kaka, rand-
diaole, ogmakaka" (omns-
kake)."

Dei bar førningane
i korger eller ambar. Og
oppa korga eller ambaren
hadde dei ein kaglettost,
lagd inn i eit plagg, oftast
kvitt

Først bryllaupsfolket
var komne til husa, vart
dei bodne øl i store
bollar. Og så vart det
sessa kring borda. Og
borda var lødde med
mat. Det var svarva
stettar med store smør- 8249

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

slagei. Og i innfat, lesste
med mat. Ein la maten
på ein ans måte. Først
lla dei klingen (lefsa). Og
oppå den eit lag med
brunkake-skiver. So
kom raffel-kakå, og oppå
den att skiver av hagleta-
osten. Og att på maten
öl. ~~Og~~ Frå först i 1800-talet
~~[illegible]~~ vart det vanleg
med dram òg.

I eit bryllaupe i — i 1810
Brålreit la dei ut 13 skeppl
og 2 ost, so me. Og i
same bryllaupet var
det brygga öl av 10 tunne — + 1824
malt. Det var Jon Arlens — född 1745
som harla bryllaupet, åt
Brita, dotter si.

Første bryllaupsdagen
skulle gjestene ha åbiten
på sengjö. Då fekk dei
kling og kake, som kommi
bar inn. Og så kom
det kaffe etter med
öl og dram.

Til dugurds var
det mjölkesuppe og smör
og flatbröd og fisk (anne
eller röyk). Då vart det
lagt lefse bort til
brudfolka.

Før dei for åt kyrkje,
var det brudgomsgrauten.
Og det vore alltid smörgraut — 8249

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

mor åt brudgomen
gjekk føre med eit graut-
fat. Og så kom [illegible] — (margin: [illegible])
som var nærskylde brud-
gomen etter, ofte i ei
lang rekkje.

Brur og brudgom
sat i kvar sin ende på
bordet nå – før dei fór
til kyrkjes.

Komne frå kyrkja
var det steik og raud-
draole. Steikjøt skulle
gutane bere inn. Og
nå skulle brur og
brudgom sitje saman.

Steika var oftast smala-
kjøt (sauekjøt). "Aldri
lammekjøt! Det rekna
dei ikkje for fullgod mat-
før. Ikkje kjøt av geit-
kje heller.

Andre dagen var
det brauragrauten.

Og når gjestene
for frå bryllaupsgarden,
stod brura og skepte
ut ein bete til kvar av
brurakako". Og brura-
kako var berre til
dette. Ho var baka av
mjølk og rugmjøl, og
ofte med litt byggmjøl
i og.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

8249

Men det var nå grauten, smørgrauten, som var fortemmematen i bryllaupa. Det var om å gjera å få han så feit som råd var.

Og det må ha vore god smørgraut i bryllaupet i Våge visst i juni 1797. Då Ola Larsson Kolbeinstveit gifte seg med Magla Eidsdotter Våge. Det vart dikta ei vise om det bryllaupet. Vågsviso. Og der heiter det om brurgrauten:

„Tenk 'an var så 'an flaut uti smør!"

Og om fisken, annars, heiter det:

„Fis'jen å sådde' va' uti fei gott

Men brennevin er ikje nemnd i visa. Ein lagt tru det var ølet dei heldt seg til når det gjeldt „drikkaus varo". Hadde der vore brennevin, så var det nok vorte nemnd.

Salabad

I salaba', liti fest var det same maten som i bryllaupa. Men ein hadde ikje graut meir enn ein gong, då; og helst når ein

8249
NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

kom att frå kyrkja.
Til kvelds var oftast kjøt å suppa". Røykt smala-kjøt og suppe med heile-gryn og erter i. Og stundom Skarv i og.

Og ut salabad bad ein omlag som i bryllaupa. Og det var gamalt, ei kvinne som gjekk "kring å ba". Helst ei eldre. Men ho trong kje gjevt vere gift.

Og det at ut mot siste tidi var det vanleg å ha ei kvinne til å be til salabad. Men no er det slutt. No bed ein i avisene, i samband med dødslysinga.

~~Ein~~ Salaba varde i tre dagar frå gamalt. Og i Rodelhodum heldt dei på med det til 1925. No er det berre ein dag.

Ølet og brennevinet var og med i salabad. Songarane skulle alltid ha ei flaska på lomma; for det røynte på med å syngje for kvar manns dør. Dei gjorde det før

I Føle
Stod brennevins-flaska på kistelokket. Det var berre å ta til seg når ein kom i salabad-garden.

8249
NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Ein har slutta å seie salabad nå. Det kan einast vere noko sers gamle folk som huskar nemninga salabad. Nå er det likteferd. Og det er og meir og meir som begravelse, då mest i Indre Suldal, som ligg på grensa med Sand. Og i Sand har det lenge vore begravelse. Iminsto dei siste 30 åra og dei har ein og begravelse på hotell.

Men ein skal merke seg at den gamle grannelag-skipnaden enno held seg i Suldal når det gjeld salabad.

I Sauda

hadde dei skikken med to smågrautar når det var salabad for ei eldre, ugift kvinne. Ein hadde fyrst ein brudgomsgraut og brudagraut. Ein skulle ære den avlidne noko sers då.

Men den skikken er ukjend i Suldal.

8249
NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

17. mai

Den fyrste som tok til med barnetog og 17. maifest i Øvre Sirdal var lærar Bertrand Vanvik, og det var straks han vart lærar i Bråtveit, — truleg i 1900 fram-kom til Bråtveit-skule fyr.

Dei vaksne var òg med i toget. Og bl.a. Svartebekk, ein gamal husmann bar fana.

Morsdagen

var kje vanne fram i Sirdal. Det er nok i ein og annan heimen ~~som~~ dei høgtidar dagen, men det var hendt, sålis i Bråtveit-krinsen, at ungdomen har skipa til morsfest.

Farsdag høyrer me aldri gjete her.

8249

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING